

НАУКОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*О.О. Мальчикова, магістр факультету менеджменту
Миколаївський національний аграрний університет*

Розкрито сутність понять «виробничий потенціал» та «виробничий потенціал аграрного підприємства», висвітлені характерні особливості виробничого потенціалу агропідприємств, подана класифікація основних факторів, що впливають на його використання, зазначені основні складові його структури та джерела фінансування.

Ключові слова: виробничий потенціал, підприємство, формування, розвиток, фактори, ефективність, аграрна сфера, державна підтримка.

Постановка проблеми. Подальший розвиток ринкової економіки України передбачає докорінні зміни в структурі управління ресурсним потенціалом як народного господарства в цілому, так і аграрної сфери зокрема. Від рівня сформованості виробничого потенціалу залежать напрями подальшого вдосконалення функціонування сільського господарства та аграрних підприємств, можливості стабілізації, активізації їх розвитку та перспективи виходу на міжнародні ринки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем організації та функціонування аграрних підприємств присвячено праці В.Г. Андрійчука, Ю.О. Богуцького, П.І. Гайдучького, О.Д. Гудзинського, О.Ю. Єрмакова, М.Й. Маліка, Л.О. Мармуль, В.Я. Месель – Веселяка, П.Т. Саблука, Б.Є. Бачевського, І.В. Заблудської, О.О. Решетняк, В.І. Топіхи, І.Н. Топіхи, М.Й. Хорунжий, І.І. Червена, О.В. Шибаніної, П.В. Круша, Т.О. Бойко, С.В. Матейко, В.В. Прохорової та інших. Вагомий внесок в розробку теоретико-методологічних питань підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підприємств АПК зробили такі вчені, як: О.Д. Гудзинський, О.Ю. Єрмаков, С.А. Нестеренко, С.М. Судомир, М. Й. Малік, О. С. Федонін та ін. Проте актуальним залишається поглиблення теоретичних засад формування виробничого потенціалу, виявлення можливих закономірностей цього процесу, оцінка впливу регіональних чинників на ефективність користування наявних ресурсів, управління його використанням з метою його оптимізації.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сутності «виробничого потенціалу аграрних підприємств», його характерних особливостей та джерел фінансування у сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Потенціал підприємства в загальному розумінні розглядається як джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути приведені в дію, використані для досягнення певної мети. До основних складових потенціалу підприємства можна віднести наступні: ринковий потенціал, інформаційний потенціал, соціальний потенціал та виробничий потенціал, фінансовий потенціал [9].

Сьогоднішні умови господарювання, для яких характерні демонополізація економіки та високий рівень конкуренції, вимагають перегляду сутності категорії «виробничий потенціал» підприємства із врахуванням його конкурентоспроможності, рівня задоволення потреб споживачів. Тому при трактуванні категорії «виробничий потенціал» необхідно враховувати максимально можливе та доцільне виробництво продукції при раціональному використанні ресурсів, що необхідні для процесу виробництва. Відзначимо, що при визначенні поняття «виробничий потенціал» не надається належної уваги тому, як саме взаємодіє людина у процесі виробництва з

навколишнім середовищем. Адже формування та нарощення виробничого потенціалу безпосередньо пов'язане із підвищеним антропогенним навантаженням на природне середовище у процесі аграрного виробництва. Тому необхідно створювати та розвивати виробництво при найменшій шкоді навколишньому середовищу, що дозволить формувати виробничий потенціал на якісно новому рівні [1, 2].

Виробничий потенціал – це сукупність вартісних і натурально-речовинних характеристик виробничої бази, що виражається в потенційних можливостях провадити продукцію певного складу, технічного рівня і якості в необхідному обсязі [1].

Виробничий потенціал підприємства — це властивість носія забезпечити виготовлення продукції певної номенклатури, що відповідає вимогам ринку за вихідними характеристиками, якістю, асортиментом, по максимуму, з орієнтацією не на попит, а на загальну місткість ринку цієї або альтернативної (що її виробництво забезпечено функціональним потенціалом відповідної системи) продукції [5].

Не дивлячись на те, що знов перелічуються «здатність», «сукупність характеристик», «потенційні можливості», це вже більш повне визначення, тому що вказуються вимоги не тільки до кількості але й до якості продукції. Проте, у першому визначенні нічого не говориться — що означає необхідний обсяг робіт, до того ж, якщо ринок чогось потребує, то устав змінити не важко. У другому, з усіх складових носія чомусь обрано лише виробничу базу. Якщо ж до цього поняття автори включають кадри, матеріальне забезпечення, систему управління та інше, то це вже не виробнича база, а підприємство.

На наш погляд, розглянуті визначення носять незавершений характер, оскільки навіть усі загалом не надають потрібних характеристик: обсяги виробництва можуть визначатися у натуральному, умовно-натуральному, вартісному вимірі, у відсотках або долях одиниці при порівнянні, то слід обрати потрібні одиниці; якісні характеристики продукції визначають попит на ринку, то вони повинні враховуватись у визначенні потенціалу; готову продукцію виробляє лише підприємство як система, то не можна прив'язувати виробничий потенціал лише до виробничої бази; сутність потенціалу повинна виражатись якоюсь однією категорією, а не переліком різнорідних характеристик.

Загалом вчені визначають декілька підходів до визначення даної економічної категорії [3, 4, 6, 8, 9]:

1. Ресурсний підхід, орієнтується на визначення виробничого потенціалу як сукупності виробничих ресурсів, визначає його як суму фізичних і вартісних оцінок окремих його складових.

2. Структурний підхід, зорієнтований на визначення раціональної структури виробничого потенціалу підприємства.

3. Цільовий підхід, спрямований на визначення відповідності наявного потенціалу досягненню поставлених цілей, визначає його величину як рівень відповідності окремих складових елементів потенціалу.

З огляду на вищезазначене, ми поділяємо думку Круша П.В., Бачевського Б.Є., Заблюдської І.В., Решетняк О.О., Воюєва Ю. А. та інших проте, що виробничий потенціал аграрного підприємства – це сукупність якісних та кількісних ознак (показників) функціонування та розвитку виробництва на засадах раціонального використання відповідних видів ресурсів (земельних, матеріальних, трудових, технічних, фінансових, інтелектуальних) для задоволення потреб споживачів при найменшій шкоді довкіллю [1, 6]. Його характерними риса при цьому виступають: відтворювальний процес ресурсів, певний обсяг та оптимальне співвідношення ресурсів; реальні можливості забезпечення потреб споживачів; раціональне ресурсовикористання. Характерними особливості виробничого потенціалу аграрних

підприємств є: реальні можливості (реалізовані чи нереалізовані) в тій чи іншій сфері економічної діяльності; певний обсяг та якісні характеристики ресурсів, як залучених у виробництво, так і ні, але можливих для використання; реальні можливості забезпечення потреб споживачів; нанесення найменшої шкоди навколишньому середовищу.

Процес формування виробничого потенціалу аграрного підприємства відбувається в таких основних напрямках: вибір нових форм і методів господарювання із врахуванням ринкових умов функціонування економіки; проведення моніторингу виробничого потенціалу з метою оцінки ефективності його використання, визначення його місця і ролі в економіці держави та виявлення пріоритетних напрямків його формування; формування ресурсної бази з позицій забезпечення комплексного розвитку територій та задоволення потреб населення [2, 7]. Сьогоднішні умови господарювання вимагають таких методів управління, які б дозволили сформуванню виробничий потенціал на якісно новому рівні. Методи управління повинні бути направлені на інтелектуалізацію, інформатизацію та екологізацію виробництва, що дозволить випускати конкурентоздатну продукцію та її реалізацію на внутрішньому і зовнішньому ринках [10].

Процес нарощення виробничого потенціалу підприємств включає [9]: виявлення резервів та пріоритетних напрямків підвищення рівня використання існуючих виробничих потужностей; виявлення існуючих і необхідних ресурсів та формування механізму забезпечення ефективного їх використання з метою підвищення конкурентоспроможності.

Отже, виробничий потенціал доцільно розглядати як сукупність локальних потенціалів: природного, трудового, науково-технічного, інформаційного, управлінського та матеріально-технічного. У сучасних економічних умовах функціонування аграрних підприємств структура їх виробничого потенціалу повинна включати такі складові: природно-ресурсний, трудовий, науково-технічний, інформаційний, інвестиційний, матеріально-технічний, управлінський потенціали. Всі вони у сукупності є основою для ефективного здійснення аграрного виробництва та функціонування аграрного ринку.

Складові виробничого потенціалу функціонують у відповідності до специфічних особливостей та закономірностей розвитку, від виявлення яких в значній мірі залежить формування виробничого потенціалу регіону. Таким чином, при формуванні та нарощенні виробничого потенціалу необхідно дотримуватись певних принципів, серед яких виділено [3]: цілісність; поєднання загальнодержавних інтересів розвитку виробництва з регіональними; задоволення потреб споживачів у високоякісних продуктах, роботою і послугами; раціональне використання природних ресурсів та охорона довкілля; системність.

Фактори, що впливають на використання виробничого потенціалу, охоплюють заходи, пов'язані з використанням резервів, що мають організаційний характер і не вимагають більших капітальних вкладень в основне виробництво. До основних факторів, що визначають величину виробничого потенціалу, відносяться: розмір угідь; кількість машин (робітників, робочих місць) та їх технічний рівень; операційна діяльність; прогресивна технологія; механізація й автоматизація технологічних процесів виробництва; якість матеріалів, досконалість конструкцій виробів; підвищення ступеня уніфікації й стандартизації; ступінь освоєння техніки робітниками. До основних факторів, що впливають на використання виробничого потенціалу, відносять: народногосподарська потреба в продукції; матеріально-технічне постачання підприємств; забезпечення висококваліфікованими працівниками підприємства; комплексне впровадження нових продуктивних потужностей; забезпечення

енергетичними ресурсами; структура парку устаткування; наднормативні простої устаткування в ремонті; підвищення змінності роботи устаткування; організація обслуговування виробництва; ступінь удосконалення виробництва; організація праці та її мотивація; кооперування та інтеграція [3, 9, 10].

Ефективність використання виробничого потенціалу підприємств аграрної сфери визначають фактори: загальнонаціональні (соціально-економічна ситуація в країні, рівень розвитку продуктивних сил, стабільність, нормативно-законодавче регулювання); регіональні (особливості ресурсного потенціалу регіону, інвестиційний клімат, дії регіональних органів влади); локальні (на рівні господарства) – розміри, організація діяльності, конкурентна позиція на ринку, мотивація праці, освіта та професійна підготовка фермера. Державна підтримка діяльності аграрних підприємств є запорукою ефективного формування та використання їх виробничого потенціалу. При цьому доцільно забезпечити взаємоузгодженість інтересів по вертикалі управління: держава – регіон – господарство. Першочергове значення серед засобів державної підтримки необхідно надати економічним: бюджетне фінансування програм розвитку агросфери, пільгове оподаткування та кредитування. Вагоме місце в організації підвищення ефективності ресурсокористування займає моніторинг аграрного виробництва та ринку, дорадництво та контроль діяльності, підтримка інтеграційних процесів та кооперативних зв'язків аграрних формувань [2].

Висновки. Формування виробничого потенціалу аграрних підприємств для ефективного протікання процесу виробництва повинне передбачати наявність відповідного якісного та кількісного складу ресурсів на його території. Цей процес безперервний і передбачає постійний пошук резервів щодо раціонального, ефективності використання існуючих ресурсів та постійного їх відтворення. У випадку ж відсутності певних видів ресурсів необхідно створити виважений організаційно-економічний механізм їх залучення зі сторони за умови державної підтримки.

Інформаційні джерела

1. Воюєва Ю. А. Проблеми ефективності використання виробничого потенціалу фермерських господарств / Ю. А. Воюєва // Таврійський наук. вісник: Зб. наук. пр. - Вип. 48.- Херсон: Айлант, 2007. - С. 224 – 228.
2. Гудзинський О.Д. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія / О.Д. Гудзинський, С.М. Судомир, Т.О.Гуренко – К.: ППК ДСЗУ, 2010. – 212 с.
3. Єрмаков О. Ю. Виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств та напрями його розвитку / О. Ю. Єрмаков. – Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – № 4 (24), 2013. – С.9 – 13.
4. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика [текст]: навч. посіб. / І. В. Кривов'язюк. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 456 с.
5. Круш П.В. Виробничий потенціал підприємства та підходи до його оцінки / П.В. Круш, Т.О. Бойко // Сучасні проблеми економіки і підприємництва. Випуск 16, 2015. – С. 267-270.
6. Матейко С.В. Формування економічної стійкості аграрних підприємств [Електронний ресурс] / С.В. Матейко. - Режим доступу : <http://dissert.com.ua/contents/39168.html>
7. Підприємництво в аграрній сфері економіки / [М. Малік, Ю. Луценко, Л. Романова та ін.]; за ред. П.Т. Саблука, М.Й. Маліка. – К. : ІАЕ, 1997. – 420 с.
8. Прохорова В.В. Потенціал підприємства: формування, управління та розвиток: колективна монографія / В.В. Прохорова. – Х.: НТМТ, 2013 – 304 с.

9. Шeбaнінa O. B. Формування рeсурснoгo пoтeнціaлу aгрaрних пiдприємств в умoвax стaлoгo рoзвитку рeгiону / O. B. Шeбaнінa, B. A. Вoзнeнкo // Вiсник Хaркiвськoгo нaцioнaльнoгo aгрaрнoгo унiвeрситeту ім. В. В. Дoкучaєвa. Сeр. : Екoнoмiчнi нaуки. - 2013. - № 5. – С. 90-95.

Науковий керівник: Горобченко O.A., канд. екон. наук, доцент